

SNEŽIŠČA V JULIJSKIH ALPAH 1951

... spomin preteklih dni naj bo.

Strašna zima je minula. Kako strašna je bila, o tem meščan in dolinec malo ve. Že naši reševalci bi mogli mnogo več povedati, ko so reševali ponesrečence izpod plazov in so jim pri tem neprestano grozile silovite množine na pobočjih gora nametnega snega, ki je komaj čakal dražljaja, da bi vse pred in pod seboj pokončujoč zdrvel v globino. Iz ostalih Alp so vso zimo prihajala poročila o uničenih vaseh, zasutih domačinih in smučarjih, o daljnih naselbinah, kamor so z letali in padali donašali živila, o stoletnih gozdovih, ki so jih plazovi na krajih, kjer nikdar prej ni bilo podobne nesreče, polomili kakor užigalice. Dasi Slovenija razen podrhtih senikov, odnesenega in strtega bivaka pod Stenarjem, udrte strehe na Doliču, strte kapele pod Ojstrico in nekaterih človeških žrtev nimamo zaznamovati večjih nesreč, pa ljudje v mnogih gorskih dolinah nekatero noč niso mogli mirno počivati, ker so plazovi grmeli v tako nevarni bližini, da so se bali težke smrti pod porušenimi hišami. Posebno v gornji Trenti, v Zapodnem, so mi ljudje zatrjevali, da je bilo o pustu kaj pusto! Tiste noči, ko se je vлил topel dež na debele snežene plasti na strmih pobočjih tamošnjih gorskih velikanov, v Zapodnem nihče ni zatisnil oči. Ljudje so ostali oblečeni, mnogi so zapustili svoje domove in z najpotrebnejšim pritavali k sosedom, kjer se jim je zdelo varnejše; tam so prečuli noč, trepetajoč, da jih z gora grmeče množine snega zdaj zdaj zasujejo. Neka žena mi je zatrjevala, da je bilo grmenje plazov hujše kakor bombardiranje. Da je moralo biti tako, o tem se je lahko vsakdo prepričal, ki je poleti globlje kakor do izvira Soče prišel v Zapoden.

Do začetka poletja so ostale gore še v debeli sneženi odeji, ki se je šele proti sredi poletja razčlenila v mnogoštevilna snežišča. Mnoga od teh so bila nenavadno velika in debela in bodo pričakala nove zime. V naslednjem bom kolikor mogoče na kratko povedal ozirom opisal snežne razmere v tistih predelih Julijskih Alp, do kamor so me povedle steze od 10. do 28. avgusta, ali kar mi je pokazal razgled z gora in dolin.

Prvi plaz je ležal v Vratih tik za našo bajto v podnožju Splevte, a ves zamazan s prstjo, gruščem in strtim drevjem. Najnižji plaz v Vratih je ležal še v drugi polovici avgusta takoj za Anclovim rovtom v nadmorski višini ca 970 m. Zanimiv je bil posebno zaradi vrat, ki jih je voda, v slapovih tekoča iz jarka v Cmirju, izjedla v sneg. (Sl. 1.) Nad tem snežiščem sta se v glavnem Cmirovem jarku nahajali še dve snežišči. Največje je bilo še vse napeto in po poznavanju razmer v suhih letih je bilo še do 40—50 m debelo. Sicer pa je bilo v Cmiru še mnogo drugih velikih snežišč, posebno veliko je bilo tudi tisto, mimo katerega drži začetek Tomiškovke pot.

Sl. 1. Ostanek plazu z vodnimi vrati pod Cmirom na Anclovem rovtu v višini cca 970 m. Konec avgusta 1951

Foto Pavel Kunaver

Najzanimivejše pa je bilo pod steno Triglava. (Sl. 2.) Kakor nekoč po hudih nalivih je letos drla Vratska Bistrica celo mimo Aljaževega doma. Prihajala pa je iz ogromnega snežišča, ki se je začenjalo že pod križiščem poti na Prag in Luknjo. Še sredi avgusta je bilo to snežišče zvezano z orjakom pod Jugovim jarkom. Od tam se je snežišče z enim presledkom širilo prav do pod Luknje in do vstopov v prve smeri preko severne stene. Pod Jugovim jarkom so v snežišču zijale ogromne razpoke. To snežišče je nepretrgano segalo do Pihavčevih sten, kar si opazil šele, če si se vzel višje gor proti Luknji. Posebnost glavnega snežišča so bila velika vodna vrata na koncu, iz katerega je držala Bistrica (sl. 3). Voda je snežišče visoko gor proti steni podkopala in izpodjedla, da je bilo mestoma prav nevarno prekoračiti ga. Mestoma je bilo snežišče kakor perforirano in so luknje in luknjice svareče opozarjale brezskrbnega planinca na pretečo nevarnost; drugod pa so se že udrle cele strehe nad deročo vodo pod snegom. Preko takih snežišč ni dobro hoditi sam. Prigodile so se že smrtne nesreče, ker se posameznik zaradi poševnih streh ne more rešiti iz mokrega groba. (Sl. 4.)

Vsega skupaj je bilo pod Triglavsko steno in v njej še 40 snežišč, ostankov velikih plazov, ki so malone vso zimo drveli iz višin. V nekaterih dneh, ko je zelo snežilo, so opazovalci ves dan videli, kako se je po glavnih žlebovih in jarkih stene neprestano kadilo in od časa do časa buhnilo čez prepade v mogočnih snežnih slapovih.

Sl. 2. Snežišča na koncu Vrat 12. avg. 1951. Snežišča na levi pod Cminom, so šele s poletjem izgubila stik z dolinskim snežiščem

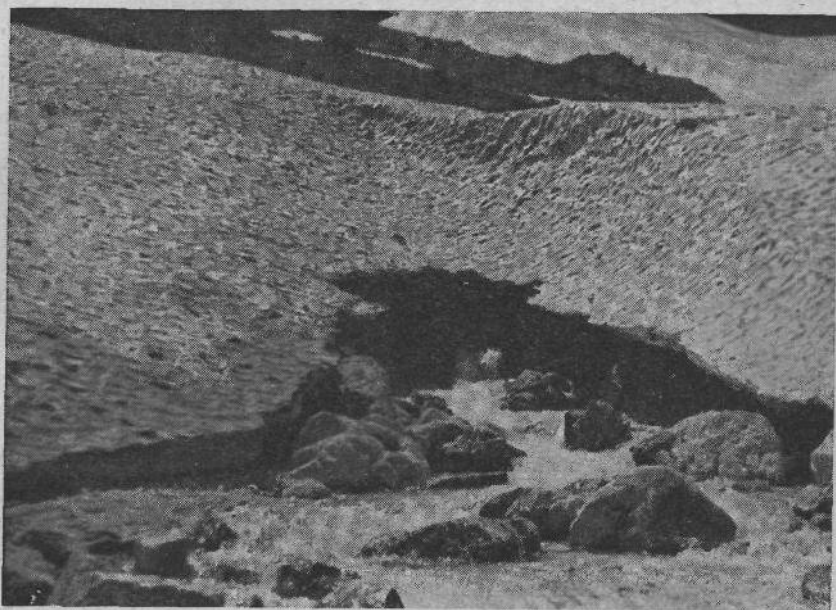
Foto Pavel Kunaver

Tudi nasprotna stran Vrat ni zaostajala v številu snežišč. Samo z Bržotnovnega rovta sem jih v Stenarju in na Rušju naštel nad trideset. Koliko več pa se jih je skrivalo v nevidnih kontah in krnicah, posebno pa še v senčnatem Zadnjem Dolku in Na Jezeru pod Oltarjem, kjer je bilo mestoma vse zasneženo!

Dne 12. avgusta nas je presenetil močan grom. V eni izmed Stenarjevih krnic, ki se strmo odlomi proti Vratom, se je nabralo do 50 m stisnjenega snega. Ta sneg je bil ves nalomljen in sveže snežene razpoke so se svetile v prečisti svetlo ultramarin barvi. Dne 12. avgusta se je utrgala velika gmota tega snega in grom je napolnil Vrata, da je odmevalo od vseh gora. Plaz se je razlil po steni in se zbral niže spodaj v novo snežišče.

Po dolгих desetletjih je zopet ležal plaz prav v dnu velikega Stenarjevega jarka za karaulo pri Aljaževem domu. Toda tokrat je bilo snežišče mnogo mnogo večje kakor kdaj prej, le da se je mnogo snega skrivalo pod umazanostjo — kamenjem, prstjo in rušami, ki so jih strašni plazovi kar postrgali s sten! —

Ko sem dan nato, dne 13. avgusta, na Sovatni in Robeh čakal na sonce, da bi dobil sliko Triglava, sem imel priložnost opazovati tudi Kriške pode. Najbolj so bile zasnežene kotline Kriških jezer. Lani je bilo le na obali najvišjega tretjega jezera še nekoliko snega v avgustu; vsi kotličji, kjer se sneg najdalj časa drži, so bili skoraj brez izjeme prazni. Letos pa me je pogled v kotline, kjer naj bi bila

Sl. 3. Vodna vrata na koncu glavnega snežišča ob izviru Vratske Bistrice
12. avgusta 1951

Foto Pavel Kunaver

jezera, kar osupnil: kotlini drugega in tretjega jezera sta se strnili v eno velikansko snežišče. Plazovi so popolnoma zasuli obe jezeri. O vodi ni bilo sledu. Snežišča so iz kotline nepretrgoma segala visoko gori na sosedna pobočja. Prava zimska pokrajina sredi avgusta. Razor je imel na vzhodni strani na vrhu melišča pod vso steno veliko snežišče; sicer sem pa samo v njegovem območju na vzhodni in južni strani naštel še okoli 40 večjih in manjših snežišč. Mnogo velikih snežišč je ležalo v ogromnem kotlu med Splevto in Pihavcem. Od Bovškega Grintavca do Jalovca so se vrstila številna snežišča kakor biserna niz. —

Glede na snežne razmere je bila zelo poučna tudi triglavska tura iz Bohinja in v dolino Kot. Sledovi snežene zime so se začeli kazati že na strminah nad Vojami. Vsa vodoravna pot se je posedla. Ostanki snežišč so ležali še globoko dolj pod Trsjem. Velik del steze na Tosčevih pobočjih so pomladni plazovi odnesli, ker so tam kar na visoko in široko postrgali sicer tako lepo travnato rušo! Še pred Velim poljem so se začela velika snežišča. Okoli dna Velega polja, deloma celo na njem, sem naštel 14 snežišč, ostankov plazov. 16. avgusta! Potem, ko je dež popolnoma očistil zrak, sem izpred Vodnikove kočice naštel nič manj kakor 146 snežišč!

Zanimiva je bila tudi Gornja Krma. Samo od križišča potov na Kredarico in Planiko sem naštel 28 snežišč. Krnica med Kredarico in Malim Triglavom, posebno pa ona za Planiko, sta bili po večini

popolnoma pokriti s snegom in širna snežišča so segala visoko v stene. Tu je bilo mnogokrat kar neprijetno in vznemirljivo gledati planince brez palic in cepinov, kako so se mučili preko sneženih strmin pretikaje svoje prste v luknje, ki so jih že drugi pred njimi izgrebli v mrzli sneg.

Razmere na ledeniku in okoli njega sem opisal že v drugem članku. Tu naj omenim samo še, kar sem opazil v daljni njegovi okolici.

Razgled je bil kar zadovoljiv na Julijske Alpe in zelo poučen glede posebnosti letošnjih snežnih razmer. Prav posebno, malone zimsko lice je kazal Kanjavec s Hribaricami in Velsko dolino (sl. 5). Triglavu kažejo te gore severno stran. Zato je bil Kanjavec na tej strani pokrit s sklenjenimi snežišči, iz katerih so gledale posamezne goličave. Ne dosti manj snega je bilo v gornji Velski dolini in na Hribaricah. Prav presenetljivo mnogo snežišč pa je kazal tudi Krn s svojimi, na severno stran strmo propadajočimi sosedi. V opoldanskem soncu so se svetila kakor biseri. Enako lepo zasnežen je bil zapad. Tam okoli Kanina in na njegovih širnih visokih podih se je svetilo veliko število snežišč. Deli pobočij so bili pokriti z velikimi sklenježnimi snežišči, kakršnih sicer niti v zgodnjem poletju ne pomnim. Tu, z vrha Triglava se je na Kriških podih in Rušju pokazalo stotine večjih in manjših snežišč, in sicer jih je bilo na Rušju več kakor na Kriških podih, ki so proti jugu obrnjeni.

Od tod se je videla tudi kotlina Gornjega Kriškega jezera — zalita s plazovi! Tudi z dobrim daljnogledom ni bilo opaziti na tej dokaj široki jezerski planoti vode. Vse je počivalo pod globokim snegom, ki se je vsipal vso zimo in pomlad z obsežnih strmih okoliških gorskih pobočij.

Prav čudovit je bil pogled na planoto Za planjo. Že tam s Sovatne sem videl velike izpremembe nasproti minulim desetletjem. Tu, z vrha Triglava pa so se mi poleg velikega snežišča, ki je segalo tja do Šmarjetne glave, pokazala tako številna snežišča, da sem jih nehal štet. Mestoma je bilo še mnogo več snega kakor goličav. Stari Trentarji, ki so ustvarjali še pravljico o Zlatorogu, bi skozi megleno tančico videli letos še mnogo več belih žen v tem bajnem gorovju kakor nekdamj . . .

Strma, senčna dolina Kot me je letos posebno mikala. Ni me varala. Že od Staničeve koče do spodnjega konca Pekla sem naštel 45 snežišč, od katerih so bila posebno ona na senčni strani in v dnu vrtač posebno velika. Vse bolj divja pa je postala strma dolina tja do dna. Tam sem naštel 35 snežišč. Toda med temi sta bila dva izredna velikana pod stenami Rjavine. Segala sta od Pekla prav do začetka soteske. Bila bi sklenjena, če ne bi bila vmes visoka skalna stopnja. Ob robovih sta ti dve snežišči kazali zanimive oblike. Bili so tu lepi snežni mostovi, dolgi vodni rovi, nad katerimi je bila streha le prav tanka in mestoma prav zanimivo perforirana. V bližini takih krajev so bili veliki udori streh. Nad zadnjim spodnjim

Sl. 4. Izpodjedeno snežišče — udrti strop nad vodo pod snežiščem

Foto Pavel Kunaver

snežiščem pod steno so bili ogromni prelomi. Nekatere snežene razpoke so bile več kakor 10 m globoke.

Poseben čar v tej divjini pa je bila flora. Kajti komaj je sneg odlezel s pobočja, že so priklile pomladanske cvetice na dan, ki so se kar za dva in več mesecev zamudile. Tako sta se ob robu teh velikanskih snežišč, nenavadnih za ta letni čas, v flori združila dva letna časa, pomlad in poletje. V Vratih pri Anclovem rovtu sem še v drugi polovici avgusta poleg snežišča našel teloh, ki pa se mu je videlo, da se pod avgustovim soncem prav nič dobro ne počuti.

Dne 22. avgusta sem si ogledal vzhodni del Trente, Zadnjico. Šli smo z Luknje čez Zajavor planino. Ogromni jarek od Luknje do Zadnjice je bil napolnjen z nepretrganim plazom prav do doline. Ta plaz je bil tudi od vseh, kar sem jih videl, najgrši. Sestavljal ga je sneg, ruše, skale, v iveri in prah zmleta drevesa — sploh vse, kar so mogli plazovi posneti od vrha strmega, travnatega Pihavca in od robov Za planjo do dna. Mestoma snega skoraj ni bilo več videti, toliko je bilo na njem nagrmdenega strtega dračja in nesnage. Le obrobna zev med snegom in steno divjega jarka je kazala debelino, ki je osupnila planinca. Temu primerno velik je bil tudi potok, ki je izvirал izpod snega na koncu in se združil s potoki, tekočimi izpod snežišč pod Komarjem in Kanjavčevimi stenami. Pod Komarjem leži vsako leto večji ali manjši plaz. Toda stožec, ki je letos ležal tam, je mnogo mnogo presegal največje, kar sem jih videl v 45 letih

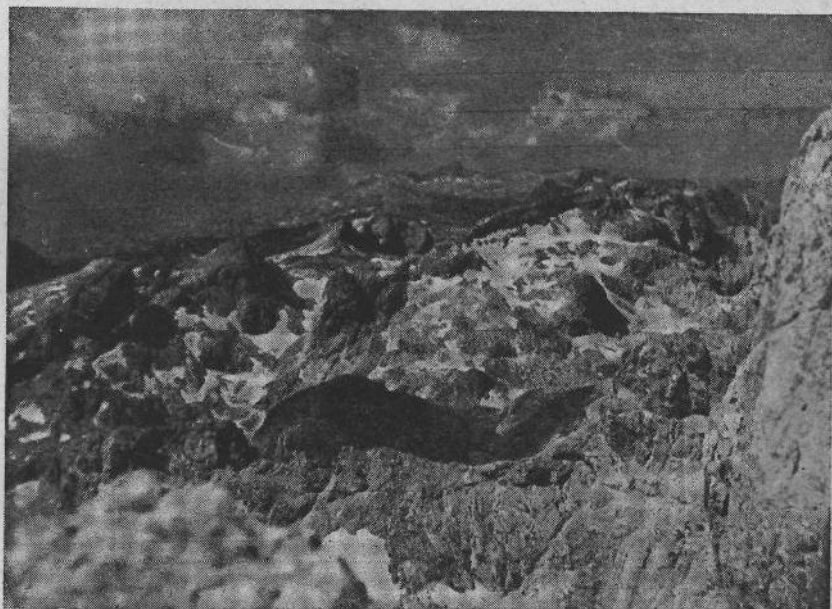
v tem kotu. Še večji je bil letos njegov sosed pod Kanjavcem, a najzanimivejši, četudi nekoliko manjši, tisti, ki je ležal njemu nasproti pod Ozebnikom. Ta je imel namreč kar dvoje velikih lepo obokanih vodnih vrat, le večjih in v mnogo večjem plazu se nahajajočih kakor so na sliki 1.

Ves naslednji dan smo posvetili Zapodnu, torej zahodnemu delu Trente. Kakor sem že uvodoma povedal, so prebivalci Zapodna preživeli v minuli zimi mnogo strahu. Na posledice prvega plazu smo naleteli že v gozdu pred izvirom Soče. Z Mojstrovke doli je plaz prigrmel in potrl vsa drevesa še daleč preko kolovoza. Strl je tudi znamenje, ki naznanja popotnikom, da je tod nekje tudi v plaz umrl neki Tone (priimek je zob časa izbrisal) leta 1845.

Drugi plaz, tudi z Mojstrovke, je zakopal vso dolino Soče od izvira do betonskega mostu, ter naslonil na betonske ostanke neke hišice veliko drevesno deblo. Od tod dalje smo srečavali ostanke plazu prav po širokem dolinskem dnu. Na pobočjih gora so nekatera mesta kar »obrita«. Našli smo smreke, ki so bile na nekaterih delih zmlete ali pa zvite, kakor da bi ožel in zvil mehko perilo. Ta del Zapodna je od 900 m do 1000 m na koncu visok — a za čuda, sedaj konec avgusta smo na šestih krajih šli še preko snega. Na nekem kraju so v sneg, prst in strta drevesa izsekali sotesko za stezo.

Kako tiha je bila sedaj dolina! Nemo so nas zrle visoke gore, s katerih je spomladi strašno grmel. Pa še sem v konec doline so se z višav svetila številna snežišča, sedaj onemoglo ležeča v krnicah in širokih dneh višjih dolin. Samo v območju severovzhodnih sten Bovškega Grintavca sem naštel 26 snežišč, med njimi nekaj zelo velikih, ki so pokrivali kraje, kjer je v prejšnjih desetletjih že dva meseca in še prej skopnel sneg.

Najhujši in najobsežnejši plaz pa smo našli na koncu Zapodna. Tam je pridrvel s Pelca več sto metrov širok plaz. Gotovo je prišel prav z vrhov, da je dobil tako silo, saj je postrgal prav do skalne osnove z vsega pobočja ves gozd in prav do dna doline. Planil je celo po nasprotnem pobočju navzgor in tudi tam potrl drevesa. Dno doline je na debelo pokrito s tisoči in tisoči strtih debel. Do jeseni še niso mogli niti malo te ogromne množine lesa odpeljati in uporabiti. Na začetku plazu so se naselili oglarji, a večina tega uničenega gozda bo z leti pospravila trohnoba. Steza drži sedaj na južnem pobočju in nas je pripeljala do novega velikana. Ta je udaril po bolj golih pobočjih. Privlekel pa je toliko snega, da je bil plaz še tedaj, 23. avgusta, v nadmorski višini ca 1000 m, 80 m širok, nekaj sto metrov dolg in do 15 m debel. Izpod dveh vodnih vrat je tekla voda izpod plazu. Zrak je bil tu v tesnem koncu doline mrzel, ko je sonce zašlo. A pomlad in poletje sta stala ob snegu: beli cveti teloha, nežni cveti malega, in gosti in številni šopi živordečega rododendrona so izpričevali moč življenja, ki je ostala neokrnjena v zemeljski skorji kljub strašnemu udarcu mrzle smrti in višin.

Sl. 5. Kanjavec, Hribarice, Velska dolina, v ozadju Krn 17. avgusta 1951

Foto Pavel Kunaver

Pa še nekaj sto metrov dalje — in zopet plaz! Ta je ležal preko doline kakor mogočen nasip. Sneg je bil tod do 20 m debel in ledeno trd, na vrhu njega pa mestoma kar na debelo črna prst in vse drugo, kar se z gorskega pobočja more odnesti — kamenje, ruševje, debela in tanka debela, zlomljena in zmleta. —

Naslednjega dne sem z Robičja v zahodni steni Prisojnika in na njenem podnožju naštel 28 snežišč. Mnogo več pa jih je na severni strani, nekatera dovolj velika za smučanje. Z istega mesta sem jih naštel v Škrlatici 28, od katerih ob vznožju stene nekatera dolga in nerazčlenjena. V Rupah je bilo toliko snega, da je pozno v poletje polnil vse vrtače in oviral celo vstop v steno Mojstrovke. Pod Travnikovo steno so ležali dolgi snegovi, in veliki žleb je bil tako poln snega, da še nikdo ne pomni kaj takega. Nad njegovim koncem je padal preko stene prelep, mestoma v tančico razpršen slap. Jalovčev kuloar je bil zalit s snegom in je imel proti vrhu, blizu izhoda oster greben, ker se je sneg stajal od obeh sten proti sredi. Bil je nerodna ovira za posetnike Jalovca iz Planice gori. Pod kuloarjem se je globoko proti dnu doline širilo snežišče, ki je pokrivalo obsežne dele tamošnjega melišča.

Dne 16. septembra, v mesecu, ko so snežišča v naših gorah pred nastopom zime najmanjša, sem Za Akom naštel petintrideset plazov. V dnu pod Široko pečjo leži tam vedno nekoliko snega. Toda tedaj je bilo to snežišče še nekaj sto metrov dolgo in široko. Smu-

čarji, ki so se tam vadili v slalomu, so na njem izginjali kakor majhne pike.

Dne 23. septembra sem »Pod srcem« samo z ene točke v območju Špika naštel sedemnajst snežišč. Kjer je pod velikim žlebom v tem času druga desetletja ležalo manjše umazano snežišče, smrdeče po nesnagi gamzov, je bil tedaj tudi nekaj sto metrov dolg in širok plaz. Proti vrhu je imel globoke razpoke. Debelina? Po skromni cenitvi 30 do 40 m!

Tako bo letos iz zime 1950/51 v zimo 1951/52 prešlo v Julijskih Alpah in seveda tudi drugod ogromno snega. Kako bo naprej, ne more nihče z gotovostjo napovedati. Znanost je v primeri z obstojem človeka na zemlji še silno mlada in se šele pogloblja v skrivnosti narave in njene zakone, če povsod, v vseh pojavih zakoni sploh obstajajo...

Sl. 6. Snežišča na Rušju in v Dolku med Rogljico in Škrlatico. V jutranjem soncu so bila snežišča rumenkasta in so zato na fotografiji slabo vidna

Foto Pavel Kunaver